

система дій менеджерів підприємства в цьому випадку полягає у трьох алгоритмах:

- а) "Не вживати ніяких заходів". Цю форму реагування передбачено в тих випадках, коли обсяг негативних відхилень значно нижче передбаченого "критичного" критерію.
- б) "Усунути відхилення". Така система дій передбачає процедуру пошуку та реалізації резервів зі забезпечення виконання цільових, планових або нормативних показників. При цьому резерви розглядають у розрізі різноманітних аспектів фінансової діяльності й окремих фінансових операцій. Як такі можливості можна розглядати доцільність введення посиленого режиму економії (за принципом "відсікання зайвого"), використання системи фінансових резервів та ін.
- в) "Змінити систему планових або нормативних показників". Така система дій здійснюють тоді, коли можливості нормалізації окремих аспектів фінансової діяльності обмежені або взагалі відсутні. У цьому випадку за результатами фінансового моніторингу вносять пропозиції з коригування системи цільових стратегічних нормативів, показників поточних фінансових планів або окремих бюджетів. В окремих критичних випадках може бути обґрунтовано пропозицію про припинення окремих виробничих, інвестиційних і фінансових операцій і навіть діяльності окремих центрів витрат і інвестицій.

Запровадження на підприємстві системи фінансового контролінгу дасть змогу істотно підвищити ефективність всього процесу управління його фінансовою діяльністю.

Література

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента : учебн. пособие [для студ. ВУЗов]. – М. : Изд-во "Финансы и статистика". – 1998. – С. 39, 50-53.
2. Бланк И.А. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс. – К. : Изд-во "Ника-Центр – Эльга", 1999, (С. 9-21).
3. Крайник О.П., Клепикова З.В. Финансовый менеджмент. – К.-Львів : Вид-во "Дакор", "Інтелект", 2001. – С. 3-12.
4. Савчук В.П. Финансовый менеджмент предприятий. – К. : Изд-во "Максимум", 2001, (С. 8-13).

УДК 657.1:004+65.012.8:33

Асист. Н.В. Наконечна – Львівська КА

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ

Наведено результати дослідження поняття і структури облікових систем, їх видів, властивостей та способів формального опису. Встановлено, що: властивості систем повинні аналізуватись і описуватись; властивість самоорганізації розуміють як спосіб елементів системи до прийняття рішень; управління системою – це її функція, орієнтована чи на зберігання основної якості системи, чи на виконання деякої програми, яка забезпечує стійкість функціонування і досягнення мети; цикл розвитку системи огортає етапи дослідження, аналізу, проектування, вводу в експлуатацію, підтримки.

Ключові слова: система, облікова система, функції системи, властивості системи.

Conceptualization of the accounting systems

The results of researching comprehension and structures of accounting systems, their kinds, qualities and methods of formal description are showed. It is set that: properties of the systems must be analysed and described; property of самоорганізації is understood as a method of elements of the system to making decision; a management the system is its function, oriented on storage of basic quality of the system, whether on implementation of some program which provides firmness of functioning and gaining end; the cycle of development of the system shrouds the stages of research, analysis, planning, input, in exploitation, support.

Keywords: system, accounting system, function of the system, qualities of the system.

З переходом України до ринкових відносин відбулися відповідні зміни концепції бухгалтерського обліку, понять і принципів обліку. Одночасно бухгалтерський облік як наука перебуває на стадії розвитку, визначення не тільки нової концепції та методології обліку, а й теоретичних засад його побудови.

Водночас однією із вагомих і невирішених проблем сьогодення є відсутність в Україні концептуальної основи облікових систем. Цю наукову проблему не висвітлено у працях вітчизняних учених. У спеціальній економічній літературі розкрито лише питання, пов'язані з сутністю, роллю і характеристикою концептуальних основ обліку та звітності, що використовують у міжнародній практиці [10]. У вітчизняній економічній літературі під концептуальною основою розуміють сукупність основних принципів ведення обліку та складання фінансової звітності [1].

За визначенням Ради зі стандартів фінансового обліку США (Financial Accounting Standard Board – FASB), концептуальна основа (conceptual framework) – це узгоджена система взаємопов'язаних цілей і принципів, на основі якої можливе розроблення незаперечних стандартів і яка визначає суть, функції й межі обліку та звітності.

Варто зазначити, що концептуальна основа не є стандартом, вона слугує своєрідним фундаментом бухгалтерських стандартів. Як наголошує російський науковець О.В. Соловйова, концептуальна основа відіграє значну роль, оскільки визначає концепції, що становлять основу всіх чинних і майбутніх стандартів та є базовими принципами формування фінансової звітності, які використовують для вирішення питань, не регламентованих стандартами [7].

Головним на сьогодні є дослідження концептуальних основ бухгалтерського обліку для реалізації чинників його подальшого розвитку, забезпечення користувачів повною та дієвою інформацією про результати діяльності суб'єктів господарювання. Концепції обліку дають змогу керівництву вибрати операції, події, обставини, які мають бути обліковані, а також показати їх визначення, оцінки, узагальнення та відображення у фінансовій звітності [9].

Економічний розвиток природно пов'язаний з послідовною зміною домінуючої системи обліку, яка уособлює фундаментальний підхід до визначення облікових даних, її функціонально-комунікаційних можливостей, принципів побудови та концептуально-методичних засад сучасної обліково-аналітичної системи.

Кожен економічний об'єкт – підприємство, організація, фірма, виробничо-господарська і фінансова діяльність яких є об'єктом пізнання і відображення бухгалтерського обліку, – це складна, динамічна та управлінська система. Методологічною базою вирішення багатьох проблем слугує системний підхід, загальна теорія систем і системний аналіз, які сукупно становлять системні дослідження. Системні дослідження мають міжпредметний характер. Комплекс цих наукових дисциплін і становить методологію системних досліджень. Головною умовою методології системних досліджень є необхідність розробки єдиної концептуальної моделі управлінського об'єкта.

В сучасних системних дослідженнях розрізняють чотири рівні методологічних знань: філософські основи системних досліджень; загальнонаукові методологічні принципи і форми досліджень; конкретна наукова методологія системного дослідження у спеціальних дисциплінах; методика і техніка системних досліджень у конкретних предметних галузях. Ці чотири рівні завжди присутні в процесі дослідження системи. Системний підхід формує у дослідника своєрідний погляд на природу і способи представлення і вивчення різних об'єктів як систем.

"Система – це багато елементів, які знаходяться у відношенні один до одного і утворюють визначену цілісність, єдність" [6]. За визначенням Е.Л. Шурмова [11], система – це впорядкована сукупність різного роду елементів чи частин, взаємозалежних між собою і з зовнішнім середовищем, об'єднаних в єдине ціле. Існують й інші визначення. Українські вчені Г.В. Лавінський, А.Д. Шарапов визначають систему як комплекс елементів, які знаходяться у взаємодії [4].

Базове поняття "система" – це абстрактне поняття, яке має багато визначень. Системи існують в нашій підсвідомості, в об'єктивному світі, їх можуть також створювати люди.

Рациональна система управління забезпечує: зберігання фінансової рівноваги; отримання стабільного чи максимального прибутку; пошук і вибір стратегічних напрямів діяльності підприємства для його конкурентоспроможності протягом тривалого часу; виживання і рентабельність в умовах ринку; забезпечення стійкості функціонування об'єкта управління; вихід на міжнародний ринок.

Для управління економічними об'єктами потрібна систематизована, підготовлена інформація. По мірі розвитку суспільства в рамках системи управління ускладнюються процеси управління, що, своєю чергою, стимулює розвиток інформаційних систем. Потреба в управлінні виникає за нагальності координації дії членів трудового колективу, об'єднаних для досягнення локальних і глобальних цілей.

Різноманітність сфер економічної діяльності веде до появи більшої кількості інформаційних систем економічного характеру, оскільки вони містять в собі всі особливості структури управління, схеми управлінських цілей і предметних технологій. Таким чином, враховуючи сфери застосування виділяють такі інформаційні системи: банківські, страхові, податкові, фондового ринку, промислових підприємств. Одне з вагомих місць в інформаційній системі займає бухгалтерська інформація.

Бухгалтерський облік – це система спостереження, вимірювання і класифікації фактів господарської діяльності, яка узагальнює і передає інформацію для управління господарськими процесами.

Стрімкий розвиток наук, пов'язаних з обробленням інформації, значно вплинув на трактування всіх фундаментальних понять бухгалтерського обліку. Можна виділити "інформаційний" підхід до визначення бухгалтерського обліку, що привело до розширення опису його суті категоріями, пов'язаними з обробленням економічної інформації [2]. Так, російський науковець В.Г. Макаров наголошує, "що бухгалтерський облік відображає процеси, які відбуваються під час виконання господарських планів, і, відповідно, ті засоби, за допомогою яких ці процеси здійснюються. Метою такого відображення є збір інформації про стан і використання господарських засобів для того, щоб на основі отриманих даних здійснювати керівництво господарською діяльністю..." [5].

Російські вчені-економісти В.Ф. Палій і Я.В. Соколов визначили, що: "Бухгалтерський облік – це система спостереження, вимірювання і класифікації фактів господарської діяльності, яка узагальнює і передає інформацію для управління господарськими процесами" [6].

За оцінкою В.В. Сопка, облік – це процес (робота), який складається з операцій спостереження, сприйняття, вимірювання та фіксації (реєстрації) фактів, процесів, подій природи або суспільного життя [8].

Спостереження – це початковий етап емпіричних досліджень, який полягає в цілеспрямованому сприйнятті предметів, явищ дійсності для здобуття безпосередніх чуттєвих даних про об'єкт пізнання.

Сприйняття – це чуттєве відображення предметів та явищ об'єктивної дійсності в сукупності притаманних їм властивостей та особливостей у разі безпосередньої дії їх на органи чуття. Це означає, що сприйняття полягає у визначенні змістової характеристики об'єкта обліку (те, що обліковується), тобто у розкритті предметної сутності об'єкта обліку.

Вимірювання – це вираження об'єкта обліку в певних одиницях вимірювання (натуральних, уречевлених, трудових та вартісних).

Реєстрація (фіксація) – це закріплення даних про предметну сутність (властивість) господарського факту – об'єкта обліку, одиниць його вимірювання та інших характеристик на технічному носії.

У бухгалтерському обліку відображаються не самі факти, а інформація про них. Відомості про окремі факти перетворюються в системі бухгалтерського обліку на інформаційну характеристику господарського процесу. Правильний, ефективний облік дає змогу вважати, що на всіх етапах облікового процесу фіксується і узагальнюється тільки та інформація, яка потрібна для управління господарською діяльністю.

Бухгалтерський облік можна розглядати тільки як систему: по-перше, він базується на певних постулатах; по-друге, висновки, які можна зробити з його даних, впливають безпосередньо з життя, з цих постулатів; і по-третє, бухгалтерський облік показує і може показувати не що було і що буде в господарстві, а тільки те, що отримало відображення під час виконання умов постулатів [6].

Зв'язок бухгалтерського обліку з основоположними постулатами має велике значення, оскільки:

- 1) теоретична модель може передбачати більше можливостей, ніж є насправді;
- 2) кожна зміна у складі засобів господарства і їх джерел обумовлена відповідним фактом господарської діяльності, який формалізується в інформаційному потоці і відображається матеріальними носіями інформації (бухгалтерських документах і ін.);
- 3) об'єм засобів підприємства дорівнює об'єму їхніх джерел.
- 4) величина результату господарської діяльності дорівнює змінам величини засобів підприємства і т.п.

З точки зору загальної теорії систем, можна розглядати дві системи бухгалтерського обліку: окрему і загальну.

Оскільки правила ведення бухгалтерського обліку визначається різними відомствами, то кожне з таких відомств і підприємств, що входять до нього, виступають як окрема система. У загальному, все що властиве кожній з цих окремих систем, утворює загальну систему обліку.

Наявність загальної системи бухгалтерського обліку підтверджується такими аргументами:

- всі конкретні форми організації обліку мають історично визначений, частковий і водночас зумовлений випадковими причинами вид;
- утворення будь-якої системи бухгалтерського обліку є наслідком вольового акту регулювального органу, воля якого не безмежна і визначена об'єктивно;
- ефективність різних актів у досягненні поставлених цілей підвищується у тих випадках, коли є достатні причини;
- бухгалтерський облік існує як наслідок господарської діяльності.

Бухгалтерський облік використовується в усіх сферах підприємницької діяльності – виробничій, комерційній, банківській, страховій, у всіх галузях та підгалузях господарювання – промисловості, сільському господарстві, будівництві тощо.

Бухгалтерський облік як інформаційну систему поділяють на відкриту частину, тобто таку, що може бути опублікованою, та закриту, яка становить комерційну таємницю підприємства. Перша формує поняття фінансового обліку (економіко-правова система), друга – внутрішньогосподарського (управлінського), виробничого (виробничо-комерційна система) обліку.

Процес управління системою дуже складний. Треба зазначити три причини, які утруднюють управління складними системами: неповнота і невизначеність вихідної інформації; відсутність чи недостатня адекватність моделі; різновид можливих форм управління.

Першою причиною вказана недостатність інформації, оскільки тільки за наявності інформації можливе управління системою. У процесі управління виникають інформаційні потоки між об'єктом і суб'єктом управління економічного об'єкта, а також між ним і зовнішнім середовищем.

Сьогодні облік виступає не як єдиний інформаційний потік, а як "пучок" інформації. Це зумовлено тим, що єдина система представлена трьома видами обліку: оперативним, статистичним і бухгалтерським. З них найбільш

інформативним можна визнати бухгалтерський і статистичний. Однак для органу управління найбільше значення має оперативний облік.

Весь фактичний інформаційний потік проходить чи повинен проходити через аналіз; дані обліку надходять до органу управління у вигляді інформаційних відомостей про хід господарського процесу. У бухгалтерському обліку виділяють інформаційну, організаційну, методологічну, контрольну, аналітичну і комунікаційну функції.

У сучасному трактуванні під "*інформаційною системою*" розуміють автоматизацію інформаційних процесів. Одне з важливих місць в інформаційній системі посідає інформаційна функція бухгалтерського обліку, яка формує інформацію про фактичний стан економічного об'єкта, його виробничо-господарську і фінансову діяльність. *Автоматизована інформаційна система бухгалтерського обліку* (АІС-БО) – це система, в якій інформаційний процес бухгалтерського обліку автоматизований за рахунок застосування спеціальних методів оброблення даних, які використовують комплекс розрахункових, комунікаційних й інших технічних засобів, з метою отримання і передачі інформації, потрібної спеціалістам-бухгалтерам для виконання функцій управлінського і фінансового обліку [11].

Процеси збирання, реєстрації, передачі, нагромадження, зберігання і оброблення інформації становлять *інформаційний процес бухгалтерського обліку*. З технологічної точки зору, процедури інформаційного процесу деталізуються, вибудовуються у визначеній послідовності в технологічний процес і реалізуються технічними і програмними засобами, методами та способами перетворення інформації, що й утворює інформаційну технологію конкретної предметної галузі. Для реалізації інформаційної технології автоматизованих облікових систем існує набір компонентів, які її забезпечують. До компонентів, які забезпечують автоматизовані облікові системи, відносять: інформаційне, технічне, математичне, програмне, лінгвістичне, організаційне, технологічне, ергономічне, правове і методичне забезпечення.

Організаційно АІС-БО реалізується через створення автоматизованих робочих місць бухгалтерських і облікових робітників, залежить від організації обліку і організаційної структури бухгалтерії підприємства. Автоматизовані облікові системи, обробляючи інформацію, вирішують задачі бухгалтерського обліку. Сукупність таких задач становить функціональну частину АІС-БО.

Функціональна частина автоматизованих облікових систем відображає задачі, які формують повну і достовірну інформацію про виробничо-господарську діяльність підприємства, яка потрібна внутрішнім і зовнішнім користувачам. Задачі, які реалізують функцію бухгалтерського обліку, різнобічні, як і об'єкти його спостереження. Останні бувають двох видів. Це об'єкти, які забезпечують виробничо-господарську діяльність підприємства – його власність (активи), кредиторську заборгованість (пасиви), власний капітал, і об'єкти, які становлять його виробничо-господарську і фінансову діяльність – фінансові і господарські процеси та їх елементи: факти господарської діяльності і фінансові результати [3].

Окремі задачі бухгалтерського обліку розділяють за комплексами задач. Традиційно в інформаційній системі бухгалтерського обліку виділяють комплекси задач обліку: основних засобів, матеріальних цінностей, праці і заробітної плати, готової продукції і її реалізації, фінансово-розрахункових операцій, витрат на виробництво і складання звітності.

Існують й інші підходи до виділення комплексів і складу задач. Все залежить від функціональної структури АІС підприємства загалом, розподілу задач між інформаційними системами різних служб управління і багатьох інших чинників.

Облікова інформація повинна відповідати певним вимогам. Вона має бути достовірною і повною, актуальною і своєчасною, достатньою і корисною. Первинна інформація повинна бути документально підтвердженою і юридично правильно оформленою.

Обліковій інформації, крім властивостей, характерних для економічної інформації, властиві свої особливості. А саме: великі об'єми і різноманітність; багатократне повторення циклів отримання і перетворення визначених часовими періодами (місяць, квартал, рік); значна питома вага і складність логічних операцій за відносної простоти арифметичного оброблення; масовий характер обчислень, отриманих за типовими алгоритмами з визначеною періодичністю; тривале зберігання деяких видів результатної інформації.

Облікова інформація як категорія економічної інформації має складну ієрархічну структуру, яка представлена: реквізитами, показниками, документами. Інформація повинна бути оцінена як на якісному, так і кількісному рівнях за спеціально розробленими методиками. Така оцінка має важливе значення для організації зберігання інформації та технології її оброблення.

Таким чином, можна зробити такі висновки: властивості систем повинні аналізуватись і описуватись; властивість самоорганізації розуміють як спосіб елементів системи до прийняття рішень; управління системою – це її функція, орієнтована чи на зберігання основної якості системи, чи на виконання деякої програми, яка забезпечує стійкість функціонування і досягнення мети; цикл розвитку системи огортає етапи дослідження, аналізу, проектування, вводу в експлуатацію, підтримки. Практично всі аспекти організації ведення бухгалтерського обліку і їх теоретичні аспекти перебувають у нерозривному зв'язку. Розкриваючи предмет і зміст основних категорій, закономірності їх розвитку, теорія бухгалтерського обліку передбачає шлях розвитку практичної реалізації обліку, яка базується на застосуванні спеціальних підходів автоматизованого оброблення інформації.

Література

1. **Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л.** Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посібник. – Житомир, 2003. – 544 с.
2. **Воеводский Е.Н., Беспалова Э.Г., Филановская И.Н.** Моделирование и автоматизация бухгалтерского учета. – К. : Изд-во "Наук. думка", 1987. – 297 с.
3. **Кутер М.И.** Теория и принципы бухгалтерского учета. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", Экспертное бюро, 2000.
4. **Лавинский Г.В., Шарапов А.Д.** Теоретические основы автоматизации управления экономическими системами. – К. : Изд-во "Выща шк.", Головное изд-во, 1988. – 180 с.

5. **Макаров В.Г.** Теоретические основы бухгалтерского учета. – М. : Изд-во "Финансы", 1978. – 159 с.
6. **Палий В.Ф., Соколов Я.В.** АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 1981. – 224 с.
7. **Соловьева О.В.** Международная практика учета и отчетности : учебник [для студ. ВУЗов]. – М. : Изд-во "Финансы", 2004. – 332 с.
8. **Сопко В.В.** Бухгалтерський облік : навч. посібник. – 3-тє вид. [перераб. і доп.]. – К. : Вид. центр КНЕУ, 2000. – 578 с.
9. **Spiceland J.D., Sepe J.F., Tomassini L.A.** Intermediate Accounting. – 2-nd ed. – The McGraw – Hill Companies, Inc., 2001. – 1092 p.
10. **Todd L. Johnson.** The Project to Revisit the Conceptual Framework // The FASB Report, December 28, 2004.
11. **Шуремов Е.Л., Умнова Э.А., Воропаева Т.В.** Автоматизированные информационные системы бухгалтерского учета, анализа, аудита : учебн. пособие [для студ. ВУЗов]. – М. : Изд-во "Перспектива", 2001. – 363 с.

УДК 339.72+364.023

**Ст. викл. Л.І. Новосельська, канд. екон. наук;
студ. Ю.Ю. Цігуш – НЛТУ України, м. Львів**

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗРАХУНКУ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ

Наведено методи визначення прожиткового мінімуму, які застосовують у зарубіжних країнах. Встановлено, що метод обчислення медіанного доходу здебільшого використовують у державах з розвинутою ринковою економікою. Під медіанним доходом треба розуміти такий дохід, за якого половина населення країни має більший дохід, а половина – менший. Це рівень достатку, що найчастіше трапляється у певній країні, і практично відповідає середньому доходу на душу населення.

Ключові слова: прожитковий мінімум, методи визначення прожиткового мінімуму, зарубіжний досвід.

Senior lecturer L.I. Novoselska; stud. Yu.Yu. Tsigush – NUFWT of Ukraine, L'viv

International experience of charging the living wage

The paper presents methods for determining the living wage that are being applied in foreign countries. It is set that the method of calculation of median profit is mostly used in the states with the developed market economy. Under a median profit it is followed to understand such profit for which the half of population of country has a greater profit, and half – less. It is a level of sufficiency which more frequent all happens in given countries and practically answers a middle profit per capita.

Keywords: living wage, methods for determining the living wage, foreign experience.

Світова практика виробила декілька варіантів визначення прожиткового мінімуму в державі, серед яких є прості та досить ефективні. Серед таких методів: статистичний, суб'єктивний, ресурсний, комбінований, нормативний, відносний (обчислення медіанного доходу).

Статистичний метод дає змогу встановити прожитковий мінімум на рівні доходів, які мають 10-20 % найнезаможніших громадян окремої держави. Цей метод можна застосовувати у державах з досить високим рівнем доходів громадян. Суб'єктивний (соціологічний підхід) базується на проведенні соціологічних опитувань населення про бажаний мінімальний дохід. Їхні результати не можуть бути підкріплені реальними економічними можливостями держави, проте вони засвідчують реальні потреби людей.